

กองทัพ ความมั่นคง และ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่น ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน

อภิเชษฐ กาญจนดิฐ*

ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ “กองทัพ” เป็นหนึ่งในส่วนประกอบหลักและเป็นเสมือนหลักประกันที่สำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ ขณะเดียวกันกองทัพของแต่ละประเทศก็มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับสภาวะภายในและสภาวะภายนอกประเทศ โดยเฉพาะหากสภาวะนั้นมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ ด้วยเหตุนี้เองทำให้แต่ละประเทศโดยเฉพาะประเทศที่เป็นเอกราชจำเป็นต้องมีกองทัพเป็นของตนเอง ทั้งยังต้องมีการปรับปรุงและพัฒนากองทัพของตนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้มีศักยภาพและแสนยานุภาพเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงให้แก่ประเทศของตนได้

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาประเทศไทยประเทศใหญ่ประเทศหนึ่งซึ่งมีข้อจำกัดและข้อกำหนดมิให้สถาปนากองทัพของตนเองขึ้นมา ประเทศที่ว่านี้ คือ ญี่ปุ่น ซึ่งการที่ญี่ปุ่นไม่มีสถาบันกองทัพนั้นเป็นผลมาจากความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ.1945 อันทำให้ ญี่ปุ่นต้อง “จำยอม” ใช้รัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ว่าจะไม่มีการสถาปนากองทัพขึ้นมาในญี่ปุ่น แต่แล้วเมื่อวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 2007 ที่ผ่านมารัฐสภาของญี่ปุ่นมีมติให้สถาปนากะทรวงกลาโหมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งหลังจากหน่วยงานนี้ถูกยุบไปกว่า 60 ปี จากภาวะเช่นนี้นำไปสู่คำถามที่ว่าตลอดเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่การสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นซึ่งไม่มีสถาบันกองทัพสามารถรักษาความมั่นคงของตนเองอย่างไร และอะไรคือเหตุผลให้ญี่ปุ่นต้องสถาปนากองทัพของตนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง บทความชิ้นนี้ต้องการตอบคำถามดังกล่าวเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจต่อสภาพการเมือง ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่นนับตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

* อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ความรุ่งเรืองของแนวคิดทหารนิยมก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

แม้จะเป็นที่ทราบกันดีในกลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นว่ากลุ่มนักรบหรือทหารเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมและการเมืองของญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน โดยในอดีตทหารญี่ปุ่นอาจจะมีได้มีบทบาทในกิจการต่างๆ ของชาติมากไปกว่ากิจการด้านความมั่นคงและการเป็นฐานทางการเมืองของชนชั้นสูง ทว่านับตั้งแต่ “ยุคเมจิ” ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญแห่งการปฏิรูประบบบริหารราชการของญี่ปุ่นเป็นต้นมากองทัพญี่ปุ่นก็ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อมๆ กับการพัฒนาประเทศในทุกภาคส่วนอย่างขนานใหญ่ตามแนวทางของการพัฒนาชาติให้ “ทันสมัย” ตามแบบของโลกตะวันตก การพัฒนาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาในญี่ปุ่น ภาวะดังกล่าวมีผลให้ผู้นำญี่ปุ่นซึ่งหันเกรงต่อภัยคุกคามจากชาติตะวันตกได้สนับสนุนให้มีการปฏิรูปประเทศขนานใหญ่เพื่อให้มีความทันสมัยและเข้มแข็งเพียงพอที่จะรับมือกับภัยคุกคามจากภายนอก ซึ่งกองทัพก็เป็นกิจการหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ดังจะเห็นได้จากคำขวัญที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวที่ว่า “ประเทศมั่งคั่ง กองทัพเข้มแข็ง” (Fukoku Kyohei หรือ Rich Country Strong Army) (W.G. Beasley, 1989: 27-40) ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนากองทัพในฐานะที่เป็นภาคส่วนที่สำคัญยิ่งในประเทศญี่ปุ่น

นอกจากการพัฒนากองทัพอย่างรวดเร็วของรัฐบาลญี่ปุ่นจะมีผลต่อการเพิ่มพูนแสนยานุภาพทางการทหารแล้ว ยังมีผลสำคัญต่อบทบาทการเป็นมหาอำนาจของญี่ปุ่นอีกด้วย เพราะหลังจากการปฏิรูปได้ไม่นานนักกองทัพญี่ปุ่นซึ่งเริ่มมีความเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็วก็มีโอกาสแสดงแสนยานุภาพของตนสู่สายตานานาชาติเมื่อได้เข้าสู่สงครามใหญ่ถึง 2 ครั้งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นคริสต์ศตวรรษ 19 คือ สงครามกับจีนในปี ค.ศ. 1894-1895 และสงครามกับรัสเซียในปี ค.ศ. 1904-1905 ซึ่งสงครามทั้งสองครั้งนี้จบลงด้วยชัยชนะของญี่ปุ่นผลของสงครามทำให้ญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีข้อจำกัดเรื่องเขตแดนและทรัพยากรธรรมชาติสามารถขยายอิทธิพลของตนเข้าไปยึดครองดินแดนจากประเทศผู้พ่ายแพ้สงคราม เช่น การเข้ายึดครองเกาะไต้หวันและหมู่เกาะเพสคาโดร์ (Pescadores Islands) จากจีนในปี ค.ศ. 1895 การเข้ายึดครองเกาหลีในปี ค.ศ. 1905 และเข้ายึดครองแมนจูเรียในปี ค.ศ. 1931 เป็นต้น การเข้าครอบครองดินแดนเหล่านี้นำมาซึ่งผลประโยชน์นานัปการแก่ญี่ปุ่น เช่น พื้นที่ กำลังคนและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้เกียรติภูมิและกระแสความนิยมเสื่อมใสจากประชาชนชาวญี่ปุ่นที่มีต่อกองทัพญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กระแสความนิยมดังกล่าวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้ทหารเริ่มเข้ามาแทรกแซงในกิจการทางการเมืองซึ่งในที่สุดกองทัพก็สามารถยึดอำนาจทางการเมืองและจัดตั้งรัฐบาลทหารขึ้นปกครองประเทศ แนวคิดทหารนิยมในญี่ปุ่นได้พุ่งทะยานขึ้นจนถึงขีดสุดในเวลาต่อมาเมื่อรัฐบาลทหารของญี่ปุ่นต้องการพัฒนาญี่ปุ่นให้กลายเป็นมหาอำนาจทัดเทียมกับชาติตะวันตก โดยมีแนวคิดสำคัญคือการสร้าง “วงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา” แนวความคิดดังกล่าวมีผลให้รัฐบาลทหารญี่ปุ่นตัดสินใจนำพาญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะและประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งสงครามครั้งนี้จะสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้อย่างย่อยยับของทั้งกองทัพประชาชนและประเทศญี่ปุ่นในเวลาต่อมา

ความพ่ายแพ้และการล่มสลายของกองทัพญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

พิชัยของระบอบปรมาณูที่กองกำลังของสหรัฐนำมาทิ้งที่เมืองฮิโรชิมาในวันที่ 6 สิงหาคม และเมืองนางาซากิในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ทำให้สมเด็จพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ (Hirohito) ของญี่ปุ่นต้องประกาศยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 และมีพิธีลงนามในพิธีประกาศการยอมแพ้อย่างเป็นทางการในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 บนดาดฟ้าเรือประจัญบานมิสซูรี (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 285) หลังจากการลงนามดังกล่าวฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนินการเข้าควบคุมและยึดครองญี่ปุ่นโดยได้มอบหมายให้ พลเอกดักลาส แมคคาร์เธอร์ (General Douglas Macarthur) แห่งกองทัพสหรัฐดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Command Allied Power: SCAP) (Malcolm McIntosh 1986: 23) มีหน้าที่รับผิดชอบในการยึดครองและวางโครงสร้างการเมืองการปกครองรูปแบบใหม่ให้แก่ญี่ปุ่น โดยพลเอกแมคคาร์เธอร์กล่าวถึงมาตรการที่เขาจะดำเนินการต่อญี่ปุ่นว่าต้อง “ทำลายอำนาจทางทหาร ลงโทษอาชญากรรมสงคราม สร้างโครงสร้างของรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของประชาชน จัดให้มีการเลือกตั้งอย่างเสรี ให้สตรีมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ปล่อนักโทษการเมือง จัดตั้งสหภาพแรงงาน ส่งเสริมเศรษฐกิจเสรี ยกเลิกการกีดกันของตำรวจ พัฒนาหนังสือพิมพ์ที่มีเสรีภาพและความรับผิดชอบ เปิดเสรีด้านการศึกษา กระจายอำนาจทางการเมือง แยกศาสนาจักรจากรัฐ” (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 33-34) ซึ่งนโยบายที่สำคัญที่พลเอกแมคคาร์เธอร์ ได้รับมาปฏิบัติในการปกครองญี่ปุ่นมีดังนี้ (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 286 - 287)

1. ในอนาคตญี่ปุ่นจะไม่รุกรานและคุกคามความสงบสุขของชาติอื่น ญี่ปุ่นจะต้องเคารพอธิปไตยของชาติอื่นและมีความเคารพต่อสันติภาพรวมถึงเสรีภาพรวมทั้งสิทธิมนุษยชน ญี่ปุ่นต้องยึดหลักประชาธิปไตย มีอำนาจอธิปไตยเหนือเขตแดนที่ถูกจำกัดไว้ที่หมู่เกาะฮอนชู ฮอกไกโด คีวชู ชิโกกุ และเกาะเล็กๆ ที่ถูกกำหนดไว้ให้ ทั้งนี้จะต้องถูกปลดอาวุธอย่างสิ้นเชิง สถาบันที่สนับสนุนกิจการสงครามจะต้องถูกลบทิ้ง

2. อำนาจการยึดครองของทหารพันธมิตรอยู่ภายใต้การนำของผู้บัญชาการทหารสูงสุด คือ นายพลแมคคาร์เธอร์ กองทัพสัมพันธมิตรจะต้องทำงานในการยึดครองญี่ปุ่นอย่างสอดคล้องและขึ้นตรงกับแผนการของอเมริกา ในขณะที่องค์จักรพรรดิและรัฐบาลญี่ปุ่นต้องรับคำสั่งจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด รวมทั้งต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของรัฐบาลญี่ปุ่นเพื่อทำลายโครงสร้างระบบฟิวดัลให้หมดไป

3. ภารกิจแรกของคณะยึดครอง คือ ต้องปลดอาวุธทหารและกำจัดสถาบันทางทหารของญี่ปุ่น ข้าราชการพลเรือนและทหารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสงครามต้องถูกไต่สวนความผิดและถูกลงโทษไปตามระดับความผิด นอกจากนี้ยังต้องกำจัดการศึกษาศึกษาที่สนับสนุนแนวคิดทหารนิยม โดยหันมาให้ความสำคัญให้ความสำคัญกับเรื่องประชาธิปไตยมากขึ้น

4. ต้องทำลายการผูกขาดของระบบเศรษฐกิจ ยุติการประกอบการของอุตสาหกรรมทหารและต้องปฏิรูปเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับนโยบายสันติภาพ

ความพ่ายแพ้อย่างย่อยยับของกองทัพญี่ปุ่นในสงครามใหญ่ครั้งนี้นำมาซึ่งความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงทั้งในแง่รูปธรรมและในแง่เกียรติภูมิของกองทัพ ขณะเดียวกันความพ่ายแพ้ครั้งนี้ก็

ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ต่อกิจการด้านการทหารของญี่ปุ่น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลมาจากการเป็นฝ่าย “ผู้พ่ายแพ้” ในสงครามของญี่ปุ่น ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝ่าย “ผู้ชนะ” นั่นเอง ดังจะเห็นได้จาก 3 ใน 4 การกิจสำคัญที่พลเอกแมคอาเธอร์ได้รับมอบหมายมานั้นล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของ “การควบคุมทางอาวุธและประสิทธิภาพในการทำสงคราม” ทั้งสิ้น แม้ในประการที่ 4 ซึ่งกล่าวถึงการทำลายระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจก็ยังคงเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมทางทหารอยู่นั่นเอง กรณีนี้อาจนำไปสู่การข้อสังเกตว่าการจัดการดังกล่าวของฝ่ายสัมพันธมิตรอาจมีนัยยะที่มากกว่าการ “พัฒนาการเมืองการปกครองรูปแบบใหม่” ให้แก่ญี่ปุ่น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนินการดังกล่าวเพื่อให้ “แนใจ” ได้ว่าในอนาคตญี่ปุ่นจะไม่สามารถลุกขึ้นมาท้าทายอำนาจของตนได้อีกต่อไปเท่านั้นเอง

นอกเหนือไปจากภารกิจในการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นและเข้ายึดครองประเทศญี่ปุ่นแล้ว กองกำลังสัมพันธมิตรก็มีภาระสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือการเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญให้แก่ญี่ปุ่น ซึ่งกองบัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรได้แต่งตั้งให้พลตรีคอร์ทนี วิทนี (Major General Courtney Whitney) เป็นผู้นำในคณะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของญี่ปุ่นขึ้นวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1945 คณะกรรมการชุดนี้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จภายในระยะเวลา 10 วัน หลังจากนั้นจึงส่งให้ฝ่ายญี่ปุ่นพิจารณารายละเอียดและปรับแก้เนื้อหาบางประการแล้วจึงประกาศใช้ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946 (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2543: 62) รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ร่างขึ้นโดยฝ่ายสัมพันธมิตรนี้ กำหนดให้ญี่ปุ่นใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามเจตนารมณ์ของประชาชนชาวญี่ปุ่น ทั้งนี้ญี่ปุ่นจะต้องเลิกกระบบศักดินาทุกชนิดและไม่ทำสงครามตลอดไป (เพ็ชร สมิตร, 2543: 154)

เมื่อรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวของญี่ปุ่นถูกร่างขึ้นโดย “อดีตศัตรู” ของญี่ปุ่น (ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ “ผู้ชนะ” จะต้องกำหนด “หนทาง” ให้แก่ “ผู้แพ้” และเนื้อหาในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คงเป็นอีกวิถีทางหนึ่งที่จะควบคุมและป้องกันไม่ให้ญี่ปุ่นกลับมาเป็นคู่สงครามของพวกตนได้อีก) จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งในแง่ของเนื้อหาซึ่งมีเนื้อหาความอยู่หลายส่วนที่กล่าวถึงสถาบันกองทัพและความมั่นคงของญี่ปุ่นไว้โดยตรง โดยเฉพาะข้อความในรัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าญี่ปุ่นจะกลายเป็นประเทศที่ปราศจากการมีกองทัพของตนเองอีกต่อไป ดังข้อความว่า “โดยการตระหนักดีในสันติภาพระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความยุติธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประชาชนญี่ปุ่นจะล้มเลิกความเชื่อที่ว่าสงครามเป็นสิทธิแห่งอธิปไตยของชาติ และเป็นสิ่งที่ใช้คุกคามหรือใช้กำลังในการตกลงข้อพิพาทระหว่างประเทศ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์นี้ญี่ปุ่นจะไม่มีทัพบก เรือ อากาศ ตลอดจนศักยภาพอื่นใดอันพึงก่อให้เกิดสงครามเลย และจะไม่รับรู้สิทธิของรัฐในการเข้าร่วมสงครามด้วย” (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 35)

ผลจากถ้อยคำเหล่านี้ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีผลให้ญี่ปุ่นซึ่งเคยเป็นประเทศที่กองทัพเคยเป็นสถาบันหลักของชาติและมีแนวคิดทหารนิยมที่เฟื่องฟูถึงขีดสุด ต้องกลายมาเป็นประเทศที่ไร้ซึ่งกองกำลังทางทหารของตนเอง นับเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของประเทศซึ่งเคยมี “กองทัพ” เป็นสถาบันที่สำคัญมาอย่างยาวนาน

ความมั่นคงของญี่ปุ่นภายใต้การพิทักษ์ดูแลของสหรัฐฯ

ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของญี่ปุ่นแล้วก็ตาม กองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ ก็ยังคงตรึงกองกำลังไว้ในญี่ปุ่นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและดูแลความมั่นคงให้แก่ดินแดนแห่งนี้ และเมื่อมีการวางโครงสร้างใหม่ทางการเมือง เศรษฐกิจและความมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่นเรียบร้อยแล้วจึงได้มีการทำความตกลงระหว่างฝ่ายกองกำลังสัมพันธมิตรกับฝ่ายของญี่ปุ่นเพื่อหาแนวทางในการปลดปล่อยญี่ปุ่นให้ทำการปกครองตนเองต่อไป จึงนำไปสู่การลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ ณ นครซานฟรานซิสโกโดยมีประเทศคู่สัญญากับญี่ปุ่น 48 ประเทศ ในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1951 สนธิสัญญาดังกล่าวนี้นับว่ามีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1952 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการคืนเอกราชโดยสมบูรณ์ให้แก่ญี่ปุ่นสาระสำคัญของสนธิสัญญาดังกล่าวนี้นี้คือ 1. ญี่ปุ่นมิได้เป็นประเทศจักรวรรดินิยมอีกต่อไป โดยมีอาณาเขต 4 เกาะใหญ่ คือ ฮอนชู ชิวกู ชิโกกุ ฮอกไกโด รวมทั้งเกาะเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง 2. สหภาพโซเวียตได้ครอบครองเกาะชุกคาเลียนตอนใต้ และหมู่เกาะคูริลเหนือฮอกไกโด ส่วนอเมริกาครอบครองหมู่เกาะริวกิว โบนิน ทางตอนใต้ของชิวกู (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 302)

เนื่องจากสนธิสัญญาดังกล่าวมิได้ระบุถึงการจัดการกับบางดินแดนที่ญี่ปุ่นสละสิทธิ์การครอบครองและไม่ได้ระบุแน่นอนถึงค่าปฏิกรรมสงคราม นอกจากนี้ยังมีปัญหาในกรณีที่ญี่ปุ่นไม่สามารถสถาปนากองกำลังทหารในการป้องกันของประเทศของตนเองขึ้นมาได้ และเนื่องจากในเวลาดังกล่าวสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศอยู่ในภาวะแห่งความตึงเครียดด้วยภาวะของสงครามเย็นซึ่งโลกถูกแบ่งออกเป็น 2 ค่ายตามระบอบการเมืองการปกครอง คือ ประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงได้ลงนามร่วมกับสหรัฐฯ ในสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกัน (Mutual Security Pact) เพื่อให้สหรัฐฯ คงกองทัพอยู่ในญี่ปุ่นได้ต่อไปเพื่อช่วยป้องกันอธิปไตยและความมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่น ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวนี้นี้มีเนื้อหาสำคัญ คือ 1. ญี่ปุ่นยอมให้สหรัฐฯ คงฐานทัพบก เรือ อากาศ ไว้ในญี่ปุ่นต่อไปเพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงในตะวันออกไกล และปกป้องญี่ปุ่นให้พ้นจากการโจมตีของต่างชาติ รวมทั้งช่วยเหลือญี่ปุ่นตามที่ญี่ปุ่นร้องขอในการช่วยขจัดการจลาจลภายในซึ่งถูกแทรกแซงจากอำนาจภายนอก (โดยเฉพาะการก่อจลาจลจากพวกคอมมิวนิสต์) และ 2. เงื่อนไขในการกำหนดกิจกรรมทางทหารของสหรัฐฯ ต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับความตกลงของทั้งสองประเทศ (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 303)

สนธิสัญญาดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการที่ญี่ปุ่นยินยอมให้สหรัฐฯ เข้ามีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์ความมั่นคงให้กับตนเอง ในกรณีญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ลงนามในสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกันนั้นน่าจะจะมีพื้นฐานสำคัญมาจากผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย คือ ในขณะที่ญี่ปุ่นจะได้อาศัยพึ่งพากองกำลังของสหรัฐฯ ในการรักษาอธิปไตยของตน อันจะทำให้ตนเองสามารถทุ่มเทงบประมาณไปใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ตัวสหรัฐฯ ก็จะสามารถใช้ดินแดนญี่ปุ่นเป็นเขตอำนาจของตนในภาวะที่สหรัฐฯ กำลังต้องการขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคตะวันออกเพื่อคานอำนาจกับสหภาพโซเวียตและจีนซึ่งกำลังทวีอิทธิพลมากขึ้นในช่วงเริ่มต้นสงครามเย็นนั่นเอง

อย่างไรก็ตามการลงนามในสนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ได้นำไปสู่ข้อขัดแย้งกันอย่างกว้างในสังคมญี่ปุ่นถึงข้อดีและข้อเสียของสนธิสัญญาดังกล่าว โดยฝ่ายที่สนับสนุนการ

ลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวมองว่าการมีฐานทัพของสหรัฐฯในญี่ปุ่นนั้นมีประโยชน์ต่อญี่ปุ่นในแง่ของการรักษาความปลอดภัยของเส้นทางการลำเลียงสินค้าและวัตถุดิบของญี่ปุ่น เพราะช่วยให้ญี่ปุ่นไม่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายทางการทหาร ทำให้สามารถนำงบประมาณไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้หลักการ “รัฐธรรมนูญแห่งสันติภาพ” มั่นคงยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็จะไม่ตกเป็นเป้าแก่แผนที่ทำให้สหรัฐฯมาตั้งฐานทัพ เพราะญี่ปุ่นพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับโซเวียตและปักกิ่ง (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, 2542: 200) ความคิดที่สนับสนุนสนธิสัญญาความมั่นคงนี้เป็นการมองบนพื้นฐานในแง่ของผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นจะได้รับโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นสามารถทุ่มเทงบประมาณในการพัฒนาได้เต็มที่เพราะสหรัฐฯจะเป็นผู้รับประกันการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกให้ญี่ปุ่นนั่นเอง

ในทางกลับกันฝ่ายต่อต้านสนธิสัญญาดังกล่าวก็มองว่าการที่ญี่ปุ่นยอมให้สหรัฐฯเข้ามาตั้งฐานทัพในญี่ปุ่นเพื่อสงครามของสหรัฐานั้นเป็นอันตรายต่อญี่ปุ่นโดยไม่จำเป็น เพราะประเทศที่สหรัฐฯขัดแย้งด้วยคือสหภาพโซเวียตและจีนซึ่งในเวลานั้นก็เป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์ระดับปกติกับญี่ปุ่น ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้ก็เช่น นายนิชิ ฮารุฮิโกะ อดีตนักการทูตประจำสถานทูตมอสโคว์และเอกอัครราชทูตประจำกรุงลอนดอน (ระหว่างค.ศ. 1955 - 1957) ที่กล่าวว่าสนธิสัญญาฉบับนี้ “จะเป็นชนวนให้สหภาพโซเวียตและจีนหาเรื่องโจมตีญี่ปุ่นได้ง่าย” (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 310) ความคิดในกลุ่มนี้น่าจะเกิดขึ้นจากความไม่มั่นใจต่อความปลอดภัยของญี่ปุ่นเองเพราะสหภาพโซเวียตและจีนมีพื้นที่ใกล้เคียงกับญี่ปุ่นซึ่งทั้งสองชาตินี้มีความพร้อมทางการทหารมากกว่าญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นหากทั้งสองชาตินี้ดำเนินการรุกรานญี่ปุ่นแล้วญี่ปุ่นซึ่งไม่มีกองกำลังใด ๆ เป็นของตนเองเลยย่อม ไม่สามารถต้านทานการรุกรานได้อย่างแน่นอน

ในที่สุดการถกเถียงดังกล่าวก็นำไปสู่ข้อเสนอกในการแก้ไขเนื้อความบางประการในสนธิสัญญาฉบับดังกล่าว ซึ่งประเด็นสำคัญที่ญี่ปุ่นขอแก้ไขเนื้อความในสนธิสัญญาความมั่นคงนี้ก็คือสหรัฐฯจะต้องปรึกษากับรัฐบาลญี่ปุ่นก่อนในทุกครั้งที่จะใช้ฐานทัพของสหรัฐฯในญี่ปุ่นเพื่อปฏิบัติการในเอเชีย (ดับเบิลยู. จี. บิสลีย์, 2543: 457)

การที่รัฐบาลและประชาชนญี่ปุ่นยินยอมให้กองกำลังต่างชาติ (สหรัฐฯ) เข้ามาทำหน้าที่พิทักษ์ประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตน เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศซึ่งทหารและกองทัพเคยเป็นสถาบันที่มีบทบาทและอิทธิพลสูงอย่างยิ่งทั้งต่อการเมืองและสังคมของประเทศ เพราะจะเห็นได้ว่าข้อขัดแย้งในสังคมญี่ปุ่นได้พุ่งความสนใจไปที่เรื่องของความเหมาะสมในการตั้งฐานทัพของสหรัฐฯในประเทศญี่ปุ่น แต่แทบไม่มีข้อโต้แย้งในเรื่องที่ว่าญี่ปุ่นควรมีกองกำลังของตนเองเพื่อป้องกันตนเองหรือไม่ รวาก็บว่าสังคมญี่ปุ่นพร้อมใจกันเพิกเฉยที่จะกล่าวถึงความจำเป็นในการดำรงอยู่ของสถาบันทหารของตนเองไปอย่างน่าประหลาดใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมญี่ปุ่นยังคงจดจำภาพอดีตที่โหดร้ายจากพิษภัยของสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นได้

รัฐบาลญี่ปุ่นกับการกิจด้านความมั่นคง: การก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเอง

ในระหว่างที่กองกำลังของฝ่ายสัมพันธมิตรยึดครองรวมถึงดูแลความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่นอยู่นั้น ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกก็เกิดเหตุการณ์สำคัญซึ่งจะมีผลต่อการจัดการเรื่อง

ความมั่นคงของญี่ปุ่นในเวลาต่อมา คือ การเกิดสงครามเกาหลีในปี ค.ศ. 1950 ซึ่งนับเป็นสงครามครั้งสำคัญระหว่างกลุ่มประเทศประชาธิปไตยกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ โดยใช้พื้นที่ของประเทศเกาหลีเป็นสนามรบ สงครามครั้งนี้เป็นสัญญาณที่เด่นชัดว่าสงครามเย็นได้สืบคลานเข้าสู่ทวีปเอเชียแล้ว สงครามครั้งนี้ยังมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อญี่ปุ่นอย่างยิ่ง เพราะจากภาวะที่ญี่ปุ่นมีที่ตั้งใกล้เคียงกับสมรภูมิการรบและด้วยสถานะของประเทศญี่ปุ่นซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของสหรัฐฯซึ่งเป็นมหาอำนาจฝ่ายประชาธิปไตย และญี่ปุ่นเองก็มีรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ทำให้ญี่ปุ่นถูกดึงเข้าสู่ภาวะสงครามเย็นในฐานะของแนวร่วมของกลุ่มประเทศประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐฯไปโดยปริยาย

เมื่อสงครามเกาหลีอุบัติขึ้นในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ. 1950 สหรัฐฯซึ่งมีบทบาทสำคัญในสมรภูมิดังกล่าวจำเป็นต้องแบ่งทหารที่รักษาความสงบเรียบร้อยในญี่ปุ่นไปร่วมรบในสมรภูมิเกาหลีทำให้กองกำลังของสหรัฐฯซึ่งประจำการเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยอยู่ในญี่ปุ่นลดจำนวนลงไป ดังนั้นสหรัฐฯจึงมีนโยบายให้ญี่ปุ่นจัดตั้งหน่วยงานของตนเองขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบภายในประเทศในสถานการณ์ดังกล่าว ในที่สุดรัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐฯจึงได้จัดตั้งกองกำลังตำรวจกองหนุนแห่งชาติ (National Police Reserve) ขึ้น โดยให้มีกำลังพล 75,000 นาย (Hisahiko Okazaki, 1986: 78) เพื่อเป็นกำลังเสริมในการรับมือกับเหตุการณ์ความวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การรุกรานจากคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศ และการก่อเหตุจลาจลโดยชวานคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ อย่างไรก็ตามกองกำลังนี้ยังมีหน้าที่เพียงรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเป็นหลัก ในขณะที่ภารกิจด้านการรักษาความมั่นคงให้ญี่ปุ่นพ้นจากภัยคุกคามภายนอกก็ยังคงอยู่ภายใต้การรับผิดชอบของกองกำลังสัมพันธมิตรที่นำโดยสหรัฐฯเช่นเดิม

หลังจากการก่อตั้งกองกำลังตำรวจกองหนุนแห่งชาติแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งตระหนักถึงปัญหาความมั่นคงของตนมากยิ่งขึ้นก็ได้ก่อตั้ง “กองกำลังพิทักษ์ทางทะเล” (Maritime Guard Force) ขึ้นในเดือนเมษายน ค.ศ. 1953 เพื่อปกป้องการรุกรานที่อาจเข้ามาตามแนวชายฝั่ง และในปีเดียวกันยังได้ปรับเปลี่ยนชื่อของ “กองกำลังตำรวจกองหนุนแห่งชาติ” เป็น “กองกำลังความปลอดภัยแห่งชาติ” (National Defense Force) และในที่สุดวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1954 ได้มีจิตวางระบบดูแลความมั่นคงของชาติขึ้นใหม่โดยได้รวมกองกำลังทั้งทางบกและทางทะเลทั้ง 2 หน่วยงานดังกล่าวเข้าด้วยกันและเพิ่มกองกำลังทางอากาศเข้าไปด้วยและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “กองกำลังป้องกันตนเอง” (Self-Defense Forces: SDF) (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2542: 213 - 219) โดยหน่วยงานกองกำลังป้องกันตนเองนี้จะอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานที่เรียกว่าองค์การความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Agency) (Malcolm McIntosh, 1986: 31)

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งในการจัดตั้งกองกำลังดังกล่าวคือการเจรจาระหว่างตัวแทนของรัฐบาลสหรัฐฯและญี่ปุ่น โดยมีหลักฐานที่กล่าวว่าตัวแทนของรัฐบาลของสหรัฐฯ คือ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) ได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นจัดตั้งกองกำลังขนาดใหญ่และพยายามเปลี่ยนแปลงเนื้อหารัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 ของญี่ปุ่นซึ่งสหรัฐฯเป็นผู้ร่างขึ้นเอง แต่นายโยชิเดะ ชิเงรุ (Yoshida Shigeru) นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้นได้ปฏิเสธข้อเสนอนี้โดยชี้แจงว่าญี่ปุ่นยัง

ไม่มีปัญหาเรื่องความมั่นคงและญี่ปุ่นเองก็เป็นประเทศแห่งสันติตั้งนั้นหากว่าญี่ปุ่นถูกรุกรานแล้วประชาคมโลกก็ย่อมจะต้องให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้ยังกล่าวว่าญี่ปุ่นยังคงเป็นชาติที่อ่อนแอ การเพิ่มงบประมาณทางทหารอาจทำให้ประเทศประสบกับความยากลำบาก ยิ่งไปกว่านั้นญี่ปุ่นยังเชิดชวยาดต่อพิษภัยของสงครามและหากฟื้นฟูกองทัพก็อาจจะทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านเลวร้ายลงอย่างไรก็ตามในท้ายที่สุดรัฐบาลญี่ปุ่นก็ต้องยอมทำตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ แต่จะยอมมีเพียงกองกำลังขนาดเล็กและยังคงพึ่งพากองกำลังสหรัฐฯ ในการรักษาความมั่นคง แนวความคิดนี้ถูกเรียกขานว่า “ลัทธิโยชิเดะ (Yoshida Doctrine)” ซึ่งจะกลายเป็นแนวทางสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงของญี่ปุ่นสืบต่อมา (ไชยวัฒน์ คำชู และ เขียน อีระวิทย์, 2537: 23 - 24) เนื้อหาการเจรจาดังกล่าว “สะท้อน” ให้เห็นถึงนโยบายของสหรัฐฯ ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อตนเองต้องเผชิญกับปัญหาในสงครามเกาหลี เพราะเดิมทีสหรัฐฯ เคยมองว่าญี่ปุ่นอาจเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตนได้อีกในอนาคตจึงเสนอให้ร่างรัฐธรรมนูญเพื่อควบคุมการมีกองทัพของญี่ปุ่น แต่ต่อมาเมื่อสหรัฐฯ ต้องการกำลังเสริมในสงครามเกาหลี สหรัฐฯ เองกลับพยายามให้ญี่ปุ่นรื้อฟื้นกองทัพซึ่งตนเคยพยายามให้ล้มเลิกไป ซึ่งบทบาทและท่าทีของสหรัฐฯ ต่อญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลานั้นก็จะมีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของรัฐบาลญี่ปุ่นเองในเรื่องความมั่นคงและกองกำลังป้องกันตนเองต่อมาในอนาคต

ประเด็นของการก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเองได้นำไปสู่ข้อถกเถียงอย่างกว้างขวางในสังคมญี่ปุ่น เพราะถึงแม้ว่ากองกำลังดังกล่าวใช้ชื่อว่า “กองกำลังตนเอง” ซึ่งมีนัยยะของ “การป้องกันตัว” จากการถูกผู้อื่นคุกคามเท่านั้น แต่ก็มิขัดแย้งที่ว่า การก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเองนั้น ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 ของญี่ปุ่นที่ห้ามมิให้ประเทศนี้มีกองทัพหรือไม่? ทั้งนี้ความขัดแย้งทางความคิดดังกล่าวก็ถูกลดทอนไปสู่การต่อสู้กันด้วยข้อกฎหมายในศาลระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนกับกลุ่มผู้คัดค้านการก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเองเพื่อพิสูจน์ว่าการก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นนั้นเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งในที่สุดศาลสูงของญี่ปุ่นได้พิจารณาข้อโต้แย้งนี้และมีคำพิพากษาออกมาในปี ค.ศ. 1977 ว่า “ในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นรัฐเอกราชจึงต้องดำรงสิทธิที่พึงมีในการป้องกันประเทศ และหากต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามภายนอกญี่ปุ่นก็จำเป็นต้องมีกำลังในการป้องกันตนเองเพื่อขัดขวางการล่วงละเมิดดังกล่าว แต่ต้องห้ามใช้กองกำลังนั้นในการทำสงครามเพื่อการรุกรานหรือคุกคาม ดังนั้นการตั้งกองกำลังป้องกันตนเองจึงไม่เป็นการขัดต่อ รัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 (Hisahiko Okazaki, 1986: 79) เพราะ “ทุกประเทศก็ย่อมต้องมีสิทธิในการป้องกันตนเอง” (โฮชะกะ มะซะยะซุ, 2544:171) จากคำพิพากษาดังกล่าวจึงทำให้ต้องหามาตรการมาใช้ในการควบคุมให้กองกำลังป้องกันตนเองอยู่ในสถานะของการ “ป้องกัน” มิใช่ “รุกราน” ซึ่งสิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นนำมาใช้ก็คือเรื่องประสิทธิภาพของอาวุธซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าขีดความสามารถของอาวุธที่กองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นใช้นั้นจะมีขีดความสามารถเพียงแคป้องกันตนเองได้เท่านั้น เช่น อาวุธประเภทขีปนาวุธข้ามทวีปและเครื่องบินทิ้งระเบิดระยะไกลจะถูก ถือว่าเป็นอาวุธเพื่อการรุกราน แต่สำหรับอาวุธที่อาจขีดเส้นแบ่งได้ลำบากกว่าจะใช้เพื่อการ “รุกราน” ได้ หรือไม่ อย่างเช่นเครื่องบินขับไล่ นั้น รัฐบาลก็ตัดสินใจที่จะถอดเอาระบบเติมน้ำมันกลางอากาศออกเพื่อลดขีดความสามารถของเครื่องบินให้เหลือเพียงใช้ป้องกันตัวเองจากการ

คูกคามเท่านั้น (Hisahiko Okazaki, 1986: 81) ซึ่งถือเป็นการแสวงหาทางออกเพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินงานของกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวได้ดี

นับตั้งแต่รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มตระหนักว่าการรักษาความมั่นคงนั้นเป็นภาระและหน้าที่ที่ตนเองจะต้องให้ความสำคัญให้มากขึ้น จึงทำให้ในปี ค.ศ. 1957 รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศ “นโยบายพื้นฐานว่าด้วยการป้องกันประเทศ” ขึ้น โดยมีสาระสำคัญ คือ 1. เน้นสมรรถภาพการป้องกันในแง่ของการข่มขู่จากฝ่ายที่คิดร้าย 2. สนับสนุนกิจกรรมของสหประชาชาติ 3. เน้นความจำเป็นที่จะต้องมีแผนป้องกันประเทศ 4. เสริมสร้างกำลังอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อการป้องกันประเทศเท่านั้น 5. สนธิสัญญาความมั่นคงกับสหรัฐนั้นไม่น่าหนักเพียงพอสำหรับรับมือกับการรุกรานจากต่างประเทศ (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2542: 199) นโยบายพื้นฐานว่าด้วยการป้องกันประเทศข้างต้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพในการป้องกันตนเองมากขึ้นแทนที่จะรอรับแต่ความช่วยเหลือจากสหรัฐฯเพียงฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็ยังคงรักษาระดับความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯเอาไว้โดยเฉพาะในด้านข้อตกลงทางการทหารซึ่งจะเป็นหลักสำคัญในการรับประกันความมั่นคงของญี่ปุ่น

ต่อมาในปีค.ศ. 1958 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้ประกาศใช้นโยบายพื้นฐานในการป้องกันประเทศ (Basic Policy for National Defense) ขึ้นเพื่อเป็นแนวนโยบายในการป้องกันประเทศให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยแผนฉบับแรกนั้นมีกำหนดการดำเนินงาน 3 ปี คือในปีงบประมาณ ค.ศ. 1958-1960 และแผนต่อๆ มามีระยะการดำเนินงานแผนละ 5 ปี (คือค.ศ.1962-1966, ค.ศ.1967-1971, ค.ศ.1972-1976 ตามลำดับ) ภายใต้การกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาขีดความสามารถในการป้องกันตนเองทำให้เมื่อสิ้นแผนฉบับที่ 4 กองกำลังป้องกันตนเองทางบกของญี่ปุ่นมีกองกำลังพล 180,000 นาย กองเรือคุ้มกันของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล 4 กอง กองบินป้องกันภัยทางอากาศทั้งหมด 17 กอง (Hisahiko Okazaki, 1986: 83) ซึ่งนับได้ว่ากองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นได้เพิ่มจำนวนมากทั้งในแง่ของกำลังพลและกำลังอาวุธต่างๆ

การที่ญี่ปุ่นได้ออกนโยบายพื้นฐานในการป้องกันประเทศดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้ญี่ปุ่นจะยังคงความไว้วางใจต่อสหรัฐฯในฐานะผู้พิทักษ์รักษาความมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่น แต่รัฐบาลญี่ปุ่นก็พยายามเพิ่มความสามารถในการป้องกันตนเองให้มากขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการกับสถานการณ์ภายในประเทศ (S. Javed Maswood, 1990: 30) ซึ่งนี่ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของการป้องกันประเทศของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1950

ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1960 สหรัฐฯมีสงครามที่สำคัญในเอเชียคือสงครามเวียดนาม ในขณะที่ญี่ปุ่นเริ่มฟื้นตัวจากความพ่ายแพ้จากสงครามโลกครั้งที่ 2 การฟื้นตัวของญี่ปุ่นในระยะนี้เริ่มนำญี่ปุ่นไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทำให้สหรัฐฯแสดงเจตจำนงให้ญี่ปุ่นมีบทบาทในการส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหารของโลกเสรีในเขตแปซิฟิกตะวันตก (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 315) ซึ่งจากการกระตุ้นของสหรัฐฯทำให้มีการเมืองญี่ปุ่นบางส่วนเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในมาตราที่ 9 เพื่อให้ญี่ปุ่นมีกองทัพที่มีแบบแผน สามารถปฏิบัติการได้ทั้งการป้องกันตัวเองและการรุกราน แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังพอใจในรัฐธรรมนูญในมาตราที่ 9 โดยไม่สนใจในเรื่องการทหารมากนัก

ตราบเท่าที่ญี่ปุ่นยังเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอยู่ทั้งยังรู้สึกว่ายอันตรายของชาติตนนั้นมาจากการที่สหรัฐจะชักชวนให้ไปทำสงครามกับชาวเอเชียมากกว่า ขณะเดียวกันชาวญี่ปุ่นก็ไม่ต้องการที่จะถูกผลักดันให้เข้าร่วมกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ขัดแย้งกันอยู่ (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 315) จากภาวะเช่นนี้จึงทำให้ญี่ปุ่นยังคงฝากความหวังในการป้องกันภัยคุกคามที่รุนแรงจากภายนอกไว้กับสหรัฐ ดังจะเห็นได้ว่าในปี ค.ศ.1967 นั้น ญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบายเกี่ยวกับนิวเคลียร์ออกมาว่า 1. ญี่ปุ่นพึ่งพา ร่มอาวูนิวเคลียร์ของสหรัฐ 2. ญี่ปุ่นจะยึดหลักอาวูนิวเคลียร์ 3 ประการ (ไม่ผลิต ไม่ครอบครอง และ ไม่อนุญาตให้นำเข้าซึ่งอาวูนิวเคลียร์) 3. ญี่ปุ่นจะส่งเสริมการลดอาวูนิวเคลียร์ทั่วโลก 4. ญี่ปุ่นจะ พัฒนาพลังงานนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ทางสันติ กล่าวอย่างสั้น ๆ คือ ร่มอาวูนิวเคลียร์ของสหรัฐ ว่าเป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้สำหรับหลักการไม่มีอาวูนิวเคลียร์ของญี่ปุ่น (ไชยวัฒน์ คำชูและเขียน ธีระวิทย์, 2537: 25)

ความผันผวนของเมืองโลกและ การเพิ่มแสนยานุภาพของกองกำลังป้องกันตนเอง

รัฐบาลญี่ปุ่นเปลี่ยนท่าทีและนโยบายความมั่นคงอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่สหรัฐปรับเปลี่ยนนโยบายของตนเองในทวีปเอเชียหลายประการ เช่น การที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ประกาศนโยบายสำคัญที่เรียกกันว่าลัทธินิกสัน (Nixon Doctrine) ในปี ค.ศ. 1969 โดยมีสาระสำคัญ คือ จะลดบทบาทของสหรัฐในการเป็น “ผู้คุ้มครอง” ในเอเชียและแปซิฟิกกลาง ซึ่งสหรัฐต้องการให้ญี่ปุ่นช่วยแบ่งเบาภาระของตนในการรักษาความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และการที่ประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ. 1972 รวมถึงปัญหาเรื่องการค้าดุลการค้าของสหรัฐต่อญี่ปุ่นที่มีมาโดยตลอดนับแต่ปี ค.ศ.1965 ก็ทำให้บรรดาผู้สมานสิทธิ สหรัฐ มองว่าเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่เข้มแข็งนั้นก็เพราะมีสหรัฐรับประกันการรับประกันความมั่นคง และปลอดภัยของญี่ปุ่นให้ ซึ่งสหรัฐต้องลั่นเปลืองค่าใช้จ่ายทางทหารแทนญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากด้วย (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 330) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ประธานาธิบดีเจอร์รัล อาร์. ฟอร์ด (Gerald R. Ford) ประกาศลัทธิฟอร์ด (Ford Doctrine) ในปี ค.ศ.1975 โดยมีสาระสำคัญว่าญี่ปุ่นและเกาหลีควรที่จะเพิ่มภาระในการป้องกันตนเองให้มากขึ้น (Malcolm McIntosh, 1986:104) การที่ผู้นำสหรัฐ ประกาศนโยบายเหล่านี้ ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงญี่ปุ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ท่าทีของประธานาธิบดีนิกสันที่ได้สร้างภาวะตื่นตะลึงที่เรียกว่า “Nixon Shock” ให้แก่ประชาชนและรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างรุนแรง เพราะที่ผ่านมาญี่ปุ่นยังคงฝากภาระในการพิทักษ์ความมั่นคงของตนไว้กับสหรัฐมาโดยตลอด

ผลพวงจากนโยบายข้างต้นของสหรัฐทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนท่าทีและนโยบายในการรักษาความมั่นคงของตนเองเสียใหม่ เพราะแม้ว่าสหรัฐจะยังคงตั้งกองกำลังของตนไว้ในญี่ปุ่นแต่ก็ลดจำนวนของกำลังพลลงอย่างมาก ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องเร่งปรับแผนเค้าโครงป้องกันประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อที่จะสามารถมีศักยภาพในการป้องกันตนเองให้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ ในแผนการป้องกันประเทศฉบับที่ 4 ประจำปี ค.ศ. 1972-1976 ทาง

รัฐบาลญี่ปุ่นได้วางแผนที่จะจัดซื้ออาวุธที่มีคุณภาพสูง เช่น จรวดจากเรือสู่เรือ เครื่องบินทิ้งระเบิด กองเรือบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ และโครงการสร้างเรือดำน้ำขับเคลื่อนด้วยพลังปรมาณู (เพ็ญศรี กาญจ-
โนมัย, 2538: 310) ซึ่งเริ่มที่จะขัดกับแนวความคิดต่อต้านนิวเคลียร์ที่ดำรงมาตลอดนับตั้งแต่ สงครามโลกครั้งที่ 2 ล้นสุดลง นั่นก็น่าจะเป็นเพราะความไม่มั่นใจของญี่ปุ่นที่มีต่อท่าทีของจากสหรัฐฯ
นั่นเอง ขณะเดียวกันสหภาพโซเวียตซึ่งมีพรมแดนไม่ไกลจากญี่ปุ่นนักก็ได้พัฒนาศักยภาพทางการทหาร
สูงขึ้นจนรัฐบาลญี่ปุ่นเห็นว่าความความมั่นคงของตนเองจะถูกคุกคามจากกองกำลังของสหภาพโซเวียตได้
จากปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้กองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นก็ขยายตัวขึ้นมากโดยเฉพาะในแง่จำนวน
กำลังพลและอาวุธที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดโดยในปี ค.ศ. 1972 นั้นกองกำลังป้องกันตนเองทางบกมี
กำลังพล 155,000 นาย มีรถถัง 500 คัน และเครื่องบิน 360 ลำ ส่วนกองกำลังทางอากาศนั้นมีกำลังพล
42,000 นาย เครื่องบิน 930 ลำ กองกำลังทางทะเลมีกำลังพล 37,000 นาย มีเรือรบ 200 ลำ และเครื่องบิน
226 ลำ ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นใช้งบประมาณตรงจุดนี้ในปีค.ศ. 1971 ถึง 677,000 ล้านเยน (ดับเบิลยู. จี.
บิสลีย์, 2543: 440) ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976 รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้แผนเค้าโครงการ
ป้องกันประเทศ (National Defense Program Outline: NDPO) อันเป็นกรอบการป้องกันประเทศ
และพยายามป้องกันภัยคุกคาม (Joseph P. Keddell JR., 1993: 6) ซึ่งน่าจะมีผลมาจากสถานการณ์
ที่รายรอบญี่ปุ่นในขณะนั้น เช่นกรณีที่สหรัฐฯเริ่มลดบทบาทลงไปและสหภาพโซเวียตเริ่มพัฒนาขีดความ
สามารถทางการทหารของตนขึ้นมา อย่างไรก็ตามในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1976 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ออก
นโยบายให้มีการจำกัดงบประมาณป้องกันประเทศไม่ให้เกินวงเงินร้อยละ 1 ของผลผลิตมวลรวมประชาชาติ
(GNP) ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวอัตราการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นลดลง (ไชยวัฒน์
คำชูและเขียน ธีระวิทย์, 2537: 26) แต่จำนวนเงินดังกล่าวก็ยังเป็นเงินที่สูงมากเพราะญี่ปุ่นก็ยังคง
เป็นชาติที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับต้นๆ ของโลก จึงอาจกล่าวได้ว่าด้วยจำนวนอัน
มหาศาลของเงินทุน อัตราากำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์เหล่านี้ก็น่าจะเป็นหลักประกันที่สำคัญต่อความ
มั่นคงของญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี และหากมีกรณีที่ถูกจีนญี่ปุ่นก็ยัง คงสามารถขอความช่วยเหลือจาก
สหรัฐฯได้เช่นเดิมเพราะยังคงมีสนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างกันอยู่

ต่อมาในปีค.ศ. 1978 ทางรัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ได้มีการประชุมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่กอง
กำลังป้องกันตนเองให้มากยิ่งขึ้น โดยมีแผนขยายทั้งกำลังพลและอาวุธต่างๆ ทั้งทางบก ทางทะเลและ
ทางอากาศ ซึ่งการประชุมนี้จะมีผลอย่างยิ่งต่อแผนป้องกันประเทศในช่วง ค.ศ.1980-1984 (Joseph
P. Keddell JR., 1993: 69) โดยในช่วงเวลาดังกล่าวญี่ปุ่นจะทวีความหวาดระแวงต่อการคุกคาม
ของสหภาพโซเวียตมากขึ้น เพราะในช่วง ค.ศ.1979 นั้น ญี่ปุ่นได้ระบุไว้ในสมุดขาวป้องกันประเทศ
(Defense White Paper) ว่าสหภาพโซเวียตมีกองทัพภาคพื้นดินตามแนวชายแดนกับจีนและใน
มองโกเลียถึง 47 กอง ฝูงเรือดำน้ำนอกของสหภาพโซเวียตมีเรือดำน้ำประจำการอยู่กว่า 100 ลำ ประมาณ
ครึ่งหนึ่งเป็นเรือดำน้ำนิวเคลียร์ และในระยะหลังเรือดำน้ำเหล่านั้นเข้ามาใกล้ชายฝั่งทะเลญี่ปุ่นบ่อยๆ
(ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, 2542: 202) และสหภาพโซเวียตยังได้ส่งกองกำลังทหารประมาณ 10,000
นาย มาประจำในหมู่เกาะที่ยึดไปจากญี่ปุ่น ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ญี่ปุ่น (ประเสริฐ จิตติวัฒน์-
พงศ์, 2542: 205) ต่อมาในปี ค.ศ. 1980 ญี่ปุ่นได้ออกสมุดปกขาวป้องกันประเทศออกมาอีกฉบับหนึ่ง

โดยยังถึงภัยคุกคามโดยตรงจากสหภาพโซเวียตที่พัฒนาการทหารจนมีท่าทีว่าจะเหนือกว่าสหรัฐฯ ทั้งยังมีท่าทีที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์มาเป็นเครื่องมือในการเอาชนะทางทหารแทนที่จะหยุดยั้งการขยายตัวของนิวเคลียร์รวมถึงการที่สหภาพโซเวียตขยายกองกำลังและเสริมอาวุธเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกมากขึ้น ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นมองว่าเป็น “ภัยคุกคามที่แอบแฝงอยู่” และเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ให้เพดานความวิตกกังวลของรัฐบาลญี่ปุ่นต่อภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียตพุ่งสูงขึ้น คือ เมื่อสหภาพโซเวียตส่งกองกำลังเข้ารุกรานอัฟกานิสถาน ซึ่งทำให้ในปี ค.ศ. 1983 รัฐบาลญี่ปุ่นได้เพิ่มจำนวนกำลังพลของกองกำลังป้องกันตนเองขึ้นเป็น 272,162 นาย ดังนั้นจึงมีการเรียกร้องให้เพิ่มงบประมาณในการป้องกันตนเองมากขึ้น และในที่สุดจึงมีการเพิ่มงบประมาณในการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองเป็นเงินทั้งหมด 0.906% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของญี่ปุ่นซึ่งนับว่าสูงที่สุดตั้งแต่ก่อตั้งกองกำลังป้องกันตนเองเป็นต้นมา (Malcolm McIntosh, 2986: 35)

นับตั้งแต่ ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา งบประมาณเพื่อพัฒนากองกำลังของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยจะเห็นว่าในปี ค.ศ. 1987 รัฐบาลญี่ปุ่นยกเลิกนโยบายที่จำกัดงบประมาณของกองกำลังป้องกันตนเองที่ต่ำกว่าร้อยละ 1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ซึ่งในช่วง พ.ศ. 1988 ก็พบว่าญี่ปุ่นมีงบประมาณเพื่อพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองถึง 75,000 ล้านบาท ซึ่งหากเทียบกับประเทศไทยในช่วงเวลาเดียวกันแล้วเงินจำนวนนี้มากกว่างบประมาณรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลไทยถึง 3 เท่า (ไชยวัฒน์ คำชู และ เขียน อีระวิทย์, 2537: 32) ซึ่งจากจำนวนเงินขนาดนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่ากองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นนั้นเป็น “กองทัพ” ซึ่งน่าจะมีความพร้อมในการ “ป้องกัน” ประเทศเป็นอันดับต้นๆ ในโลก และด้วยศักยภาพของกองทัพที่สร้างมาเพื่อ “ป้องกันการคุกคาม” อย่างเช่นกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้ก็คงจะป้องกันตนเองได้ในระดับที่ตีพอสมควรและสำหรับชาติที่คิดจะ “คุกคาม” ญี่ปุ่นนั้นหากไม่มีขีดความสามารถที่สูงทั้งกำลังพลและอาวุธก็คงยากที่จะ “คุกคาม” ญี่ปุ่นได้โดยสะดวกนัก

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา มีเหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านความมั่นคงด้วยการให้ความสำคัญกับการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองมากขึ้น คือ ท่าทีของสหรัฐฯ ที่ต้องการลดบทบาทและการรับผิดชอบของตนในทวีปเอเชีย รวมถึงท่าทีของสหภาพโซเวียตที่มีท่าทีว่าจะเป็นภัยต่อญี่ปุ่นมากขึ้น

อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียตจะปะทุขึ้นตามความหวั่นเกรงของญี่ปุ่น สถานการณ์ที่เลวร้ายก็คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นนับตั้งแต่ ค.ศ.1985 เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวสหภาพโซเวียตมีปัญหาภายในนานาประการ จึงแสดงท่าทีประนีประนอมกับญี่ปุ่นยิ่งขึ้น ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเช่นนั้นก็เป็นเพราะโซเวียตต้องการความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นในเรื่องเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (ไชยวัฒน์ คำชู และ เขียน อีระวิทย์, 2537: 36) จึงทำให้โซเวียตต้องลดบทบาทที่อาจก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นลง โดยในปี ค.ศ. 1988 โซเวียตก็ส่งกองทหารออกจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกกลับคืนสู่ประเทศถึง 120,000 นาย (John Mathews and Keisuke Matsuyama, 1993: 70) และในที่สุดเมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายลงในปี ค.ศ.1991 รัสเซียซึ่งเป็นรัฐที่มีความเข้มแข็งที่สุดที่คงเหลือจากการสลายตัวของสหภาพโซเวียตก็เปลี่ยนแปลงท่าทีอันเป็น

ปฏิบัติการต่อกลุ่มประเทศประชาธิปไตยมาสู่ทำที่อันเป็นมิตรมากขึ้นทำให้ญี่ปุ่นรอดพ้นจากภัยคุกคามทางด้านการทหารจากโซเวียตที่มีมาอย่างยาวนานลงไปในที่สุด

ปัจจุบัน และ อนาคต: บทบาทผู้นำการเมือง ระหว่างประเทศและการพัฒนาศักยภาพทางการทหาร

ในระยะแรกหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งญี่ปุ่นพากันตั้งความหวังว่าความตึงเครียดและความขัดแย้งระหว่างประเทศในโลกน่าจะสิ้นสุดลงไปด้วย และสำหรับญี่ปุ่นแล้ว การล่มสลายของสหภาพโซเวียตจะเป็นการ “ยกภูเขาออกจากอก” ของรัฐบาลญี่ปุ่นเลยทีเดียว สถานการณ์เช่นนั้นทำให้หลายฝ่ายวิเคราะห์ว่าญี่ปุ่นคงจะลดการให้ความสำคัญกับนโยบายด้านความมั่นคงและการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองลง แต่อย่างไรก็ตามหลังสงครามเย็นสิ้นสุดกลับมีสถานการณ์สำคัญที่ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นยังคงต้องให้ความสำคัญกับนโยบายด้านความมั่นคงและการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก ความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะจีนและเกาหลีเหนือ ซึ่งความขัดแย้งนี้มีพื้นฐานสำคัญมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งญี่ปุ่นเคยส่งทหารของตนเข้าไปทำสงครามในพื้นที่ของหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และได้สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนแก่ชาติเหล่านั้นอย่างมากมาย สิ่งที่เกิดขึ้นสร้างความความโกรธแค้นที่ฝังลึกในหมู่ประชาชนของชาติเหล่านั้น และในปัจจุบันหลายชาติก็ยังคงไม่พอใจกับพฤติกรรมของญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ผ่านมา เช่น ในกรณีของจีน เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกาหลีเหนือซึ่งได้แสดงความไม่พอใจต่อญี่ปุ่นออกมาอยู่เนืองๆ และในบางครั้งยังแสดงท่าทีคุกคามญี่ปุ่นอย่างชัดเจนด้วยการทดลองยิงขีปนาวุธลงในทะเลใกล้ชายฝั่งของประเทศญี่ปุ่น เช่น เหตุการณ์ที่เกาหลีเหนือทดลองยิงขีปนาวุธ “โรดอง” ซึ่งมีพิสัยทำการ 1,500 กิโลเมตรในปี ค.ศ. 1993 ซึ่งพิสัยทำการนี้สามารถยิงได้ถึงฐานทัพสหรัฐทุกฐานในประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 เกาหลีเหนือทดลองยิงขีปนาวุธ “แตโปดอง 1” ซึ่งครั้งนี้เกาหลีเหนือทดลองยิงขีปนาวุธของตนเองข้ามเกาะฮอนชูของญี่ปุ่นไปตกในมหาสมุทรแปซิฟิก (<http://www2.manager.co.th/aspbin/PrintNews.aspx?NewsID=9490000080666>) และล่าสุดเกาหลีเหนือ ทดลองยิงขีปนาวุธ “แตโปดอง 2” ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2006 ซึ่งกล่าวกันว่าขีปนาวุธลูกนี้มีพิสัยทำการไกลถึงฐานทัพของสหรัฐในฮาวายและเกาะกวมเลยทีเดียว

ประการที่สอง ความต้องการของญี่ปุ่นในการกลับมามีบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ญี่ปุ่นกลายเป็นชาติที่มีบทบาทสำคัญในเวทีเศรษฐกิจโลกเท่านั้น ส่วนด้านความมั่นคงและการทหารนั้นญี่ปุ่นถูกจำกัดสิทธิ์ไว้ด้วยรัฐธรรมนูญของตนที่ห้ามมิให้มีการกองกำลังทางการทหารและห้ามมิให้มีการปฏิบัติการทางการทหารนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถยกระดับตนเองขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอย่างแท้จริงในโลกปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นมีความพยายามที่จะกลับมามีบทบาทสำคัญด้านความมั่นคงในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นพยายามแสดงบทบาทของตนในด้านนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะหลังจากสงครามเย็น

สิ้นสุดลงเป็นต้นมา ญี่ปุ่นส่งกองกำลังของตนเองออกไปปฏิบัติการกิจ “รักษาสันติภาพ” ในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก เช่น การส่งกำลังร่วมปฏิบัติการกับสหประชาชาติในการรักษาสันติภาพในกัมพูชาในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นส่งกองกำลังออกปฏิบัติการนอกประเทศนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ต่อมาญี่ปุ่นส่งกองกำลังเข้าร่วมปฏิบัติการกับสหประชาชาติในการรักษาสันติภาพในโมซัมบิกในปี ค.ศ. 1993 และที่น่าสนใจ คือ การส่งกองกำลังเข้าร่วมปฏิบัติการกับสหรัฐฯในอิรักในปี ค.ศ. 2004 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นส่งกองกำลังออกนอกประเทศเพื่อปฏิบัติการในการกิจที่มีใช้ภารกิจของสหประชาชาติ (http://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Self-Defense_Forces) ภารกิจเหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นถูกจับตามองว่าพยายามกลับมามีบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะหลังจากญี่ปุ่นมีท่าทีที่ชัดเจนในการผลักดันให้สหประชาชาติปฏิรูปองค์กรขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า

1. ควรมีการเพิ่มจำนวนที่นั่งของสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง ให้รวมถึงประเทศมหาอำนาจในปัจจุบันเข้าไปด้วย โดยควรมีจำนวนที่นั่งทั้งหมดไม่เกิน 20 ตัน ๆ
2. ควรมีการเพิ่มจำนวนสมาชิกชั่วคราวเพื่อให้ทุกภูมิภาคมีตัวแทนอยู่ในคณะมนตรีความมั่นคง
3. ควรให้การพิจารณาเป็นพิเศษแก่ผู้แทนของภูมิภาคที่ยังขาดหายไปคณะมนตรีความมั่นคง ปัจจุบัน เช่น เอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกาในการเพิ่มที่นั่งของสมาชิกชั่วคราว
4. ควรมีมาตรการที่จะควบคุมดูแลและปรับปรุงวิธีการทำงานของคณะมนตรีความมั่นคงเพื่อให้มีความโปร่งใสในการทำงาน (Edward Newman, 2000: 58)

ซึ่งความพยายามที่ว่านี้ของญี่ปุ่นก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นไปเพื่อให้ตนเองได้รับที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาตินั่นเอง

จากปัจจัยข้างต้นจึงทำให้ญี่ปุ่นยังคงต้องให้ความสำคัญกับนโยบายด้านความมั่นคงและการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในปีค.ศ. 2005 ญี่ปุ่นเพิ่มกองกำลังป้องกันตนเองขึ้นเป็น 239,430 นาย ซึ่งแยกเป็นกำลังพลทางบก 147,737 นาย กำลังพลทางทะเล 44,327 นาย และกำลังพลทางอากาศ 45,517 นาย มีเจ้าหน้าที่ดำเนินงานร่วม 1,849 นาย และมีกำลังพลสำรอง 57,899 นาย (http://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Self-Defense_Forces)

จะเห็นได้ว่าท้ายที่สุดแล้วการรักษาความมั่นคงของญี่ปุ่นได้เริ่มกลับมาเป็น “ภารกิจ” ที่สำคัญของญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง และในที่สุดในวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 2007 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ตกลงใจที่จะรวบรวมหน่วยงานด้านความมั่นคงทั้งหมดรวมทั้งกองกำลังป้องกันตนเองและสถาปนาขึ้นเป็นกระทรวงกลาโหมเพื่อสนองตอบต่อปัจจัยต่างๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น โดยผู้นำระดับสูงของญี่ปุ่นซึ่งมีหน้าที่ดูแลกิจการด้านความมั่นคง คือ ฟูมิโอะ เคียวมะ (Fumio Kyoma) ผู้บัญชาการองค์การความมั่นคงแห่งชาติ กล่าวถึงการก่อตั้งกระทรวงกลาโหมของญี่ปุ่นว่า “ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของสภาวะความมั่นคงรอบๆประเทศของเรา” (Bangkok Post, 9 January 2007: 7) สำหรับการก่อตั้งกระทรวงกลาโหมขึ้นในครั้งนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายหลักด้านความมั่นคงดังนี้

1. ยึดมั่นแนวทางในการป้องกันตนเองเป็นหลัก
2. หลีกเลี่ยงการเป็นมหาอำนาจทางการทหาร ซึ่งอาจจะเป็นการคุกคามต่อโลก
3. ไม่พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และไม่อนุญาตให้มีอาวุธนิวเคลียร์ในญี่ปุ่น
4. ให้พลเรือนดูแลกิจการด้านการทหาร
5. รักษาข้อตกลงเรื่องความมั่นคงที่ทำไว้กับสหรัฐฯ
6. สร้างความสามารถในการป้องกันตนเองให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม (http://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Self-Defense_Forces)

ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้ญี่ปุ่นต้องมีภาพของการเป็น “ผู้คุกคาม” ดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีตนั่นเอง ในขณะที่ประเทศข้างเคียงของญี่ปุ่นอย่างจีนซึ่งเคยมีปัญหาความขัดแย้งกันมายาวนานและเป็นหนึ่งในชาติที่ต้องจับตามองอย่างก้าวของญี่ปุ่นในครั้งนี้อย่างใกล้ชิดก็แสดงท่าทีต่อการก่อตั้งกระทรวงกลาโหมของญี่ปุ่นว่า “รัฐบาลจีนหวังว่าญี่ปุ่นจะยังคงรักษานโยบายไม่สันติภาพที่ยึดถือมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง” (The Nations, 10 January 2007: 9A)

อย่างไรก็ตามการที่รัฐบาลญี่ปุ่นสถาปนากระทรวงกลาโหมขึ้นครั้งนี้ก็แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนท่าทีและอย่างก้าวที่สำคัญในด้านความมั่นคงของของญี่ปุ่นนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เพราะการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูสถานะและเกียรติภูมิของสถาบันกองทัพแห่งชาติญี่ปุ่นกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่การพัฒนากองทัพญี่ปุ่นในยุคใหม่นี้อาจจะนำไปเพื่อกิจกรรมเพื่อการป้องกันความมั่นคงของตนเองและเพื่อกิจกรรมในการพัฒนาเท่านั้น เพราะภาพความทรงจำอันเลวร้ายของสงครามโลกครั้งที่สองน่าจะยังมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเหนี่ยวรั้งมิให้กองทัพญี่ปุ่นถูกพัฒนาขึ้นเพื่อคุกคามความมั่นคงของชาติอื่น ๆ ดังในอดีต

สรุป

ทหารและสถาบันกองทัพถือเป็นหนึ่งภาคส่วนที่สำคัญยิ่งต่อการเมือง สังคมและเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจะเริ่มต้นขึ้นแสนยานุภาพ เกียรติภูมิและแนวคิดทหารนิยมในญี่ปุ่นได้พุ่งขึ้นถึงจุดสูงสุดจนกระทั่งนำพาประเทศญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่สองในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามด้วยความพ่ายแพ้อย่างย่อยยับในมหาสงครามครั้งดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่ ซึ่งสถาบันกองทัพเป็นหนึ่งในสถาบันที่ต้องเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งเข้ายึดครองญี่ปุ่นได้กำหนดให้รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับหลังสงครามระบบข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจนมิให้ญี่ปุ่นสร้างสถาบันกองทัพขึ้นมาอีก โดยให้ญี่ปุ่นมอบภาระการรักษาความมั่นคงของตนให้แก่กองกำลังของกองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตรและสหรัฐตามลำดับ อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาเมื่อภาวะการเมืองระหว่างประเทศเกิดความผันผวนและมีผลต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นจึงทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นริเริ่มก่อตั้งกองกำลังของตนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในชื่อว่า “กองกำลังป้องกันตนเอง” โดยที่กองกำลังดังกล่าวจะถูกจำกัดขีดความสามารถและศักยภาพหลายประการเพื่อพันธกิจในการป้องกันประเทศของตนเองเท่านั้น ทั้งนี้พัฒนาการด้านแสนยานุภาพของกองกำลังป้องกันตนเองสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับความเปลี่ยนแปลงของการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลญี่ปุ่นเห็นว่าภัยคุกคามที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศญี่ปุ่นก็จะทุ่มเทงบประมาณในการพัฒนากองกำลังป้องกันตนเองมากเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามในภาวะปัจจุบันซึ่งญี่ปุ่นต้องการแสวงหาฐานะการเป็นผู้นำในเวทีการเมืองโลกอีกครั้งหนึ่งก็จำเป็นที่จะต้องทุ่มเทงบประมาณและแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อให้กองกำลังป้องกันตนเองสามารถปฏิบัติการกิจในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกได้เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถสวมบทบาทการเป็นมหาอำนาจและผู้นำในเวทีการเมืองโลกได้อย่างเต็มประสิทธิภาพนั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ไชยวัฒน์ คำชู. (2549). นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ชรี สุมิตร. (2543). ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญศรี กาญจนมัย. (2538). ญี่ปุ่นสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เนติกุลการพิมพ์.
- บิสลีย์, ดับเบิลยู. จี. (2543). ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่. (แปลจาก The Modern History of Japan โดย ทองสุก เกตุโรจน์). กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ.
- มะชะยะซุ ไชชะกะ. (2544). ญี่ปุ่นสมัยโชวะ. ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อสู่ลูก. (แปลจาก Chichi Ga Ko Ni Kataru Showashi โดยสร้อยสุดา ณ ระนองและปรานี จงสุจริตธรรม). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Okazaki, Hisahiko. (1986). A Grand Strategy for Japanese Defense. USA: University Press of America.
- Keddell JR., Joseph P. (1993). The Politics of Defense in Japan Managing Internal and External Pressures. New york: M.E. Sharp Inc.
- Maahews , J & Matsuyama Keisuke (Eds). (1993). Japan's Military Renaissance?. London: Macmillan.
- Maswood, S. J. (1990). Japanese Defense the Search for Political Power. Singapore: Kin Keong Co Pte Ltd.
- McIntosh, M. (1986). Japan Re-armed. London: Frances Printer Limited.

บทความ

- ไชยวัฒน์ คำชู และเชียน อีระวิทย์. (2537). ญี่ปุ่นในสังคมโลก. เอเชียปริทัศน์, 10(15), 13-46.
- ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2542). การป้องกันประเทศญี่ปุ่น ใน ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ), ญี่ปุ่น: การเมืองและนโยบายต่างประเทศ (หน้า 189-212). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธาราฉัตรการพิมพ์.
- _____. (2542). กองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นครบรอบก่อตั้ง 40 ปี. ใน ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ), ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ (หน้า 213-219). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธาราฉัตรการพิมพ์.
- Newman, E. (2000). Japan and International Organization. in I Takashi & P Jain (eds), Japanese Foreign Policy Today. n.p.